

Jože Žohar (1945–2018), pozabljeni slovenski pesnik iz Avstralije

Igor Maver

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za anglistiko in amerikanistiko, Aškerčeva 2, SI 1000 Ljubljana; Slovenska akademija znanosti in umetnosti, II. razred za filološke in literarne vede, Novi trg 3, SI 1000 Ljubljana, Igor.Maver@ff.uni-lj.si

Članek obravnava poezijo Jože Žohar, slovenskega izseljenskega pesnika v Avstraliji. Kljub razmeroma majhnemu številu pesniških zbirk (1990, 1995, 2004) izkazuje velik talent in izrazit občutek za jezikovno eksperimentiranje. V svoji poeziji poskuša uskladiti pripadnost dvema domovinama, Sloveniji in Avstraliji. Po preselitvi leta 1968 je v Sydneyju deloval tudi kot tajnik Slovenskega društva Sydney in predsednik Slovensko-avstralskega literarno-umetniškega krožka (SALUK). Njegova poezija je zaznamovana z razpetostjo med dvema deželama ter med motivoma Erosa in Tanatosa. Prispevek je tudi osebni hommage avtorja pesniku, ki ga je osebno poznal.

This article discusses the poetry of Jože Žohar, a Slovenian émigré poet who lived in Australia. Although his poetic output consists of only three collections (1990, 1995, 2004), his work shows strong talent and a flair for linguistic experimentation. In his poetry he attempts to reconcile his attachment to two homelands, Slovenia and Australia. After moving to Australia in 1968, he was active in the Slovenian community in Sydney, serving as secretary of the Slovenian Association Sydney and president of the Slovenian-Australian Literary and Artistic Circle (SALUK). His poetry reflects a tension between the two countries and between Eros and Thanatos. The article is also a personal homage by the author, who knew the poet personally.

Ključne besede: slovenska izseljenska književnost, avstralska poezija, Jože Žohar

Keywords: Slovenian émigré literature, Australian poetry, Jože Žohar

Če je dom tudi in predvsem materni jezik, potem to zagotovo velja za Jožeta Žoharja, slovenskega izseljenskega pesnika, ki je prezrt in precej pozabljen, niti deset let po njegovi smrti, z nekaj svetlimi izjemami tistih, ki se ukvarjajo z izseljensko literarno ustvarjalnostjo. Morda prebojno gledano resda ni čisto nov ustvarjalec, a je vendarle pomembno prispeval k dvigu ravni kvalitete izseljenske poezije na tujem v okviru skupnega oziroma enotnega slovenskega kulturnega prostora, poezije, ki je vzknila iz čisto posebne prsti v znamenitih sydneyjskih Modrih gorah (*The Blue Mountains*), ki jih je tako občudoval in kasneje tam tudi živel. Njegovi verzi v nasprotju z znano Wittgensteinovo trditvijo

dokazujejo, da omejitve njegovega jezika niso tudi meje njegovega sveta. Bert Pribac (1933–2020) in Pavla Gruden (1921–2014) sta sicer druga dva najbolj znana slovenska pesnika iz Avstralije, ki sta do smrti objavljala pesmi in zbirke tako v Avstraliji in predvsem v Sloveniji skoraj izključno v slovenskem jeziku (Maver 2002; Suša 1996; Jurak 1997).

Jože Žohar je kar nekaj svojih pesmi objavil v slovenskem ter v avstralskem tisku. Toda šele leta 1990 je v Sloveniji izšla njegova prva pesniška zbirka v slovenskem jeziku *Aurora australis*. Živo se spominjam moje predstavitve njegovega pesniškega dela javnosti in njegovega branja na sedežu Društva slovenskih pisateljev sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja, ki je požela glasno odobravanje nabito polne dvorane na Tomšičevi ulici v Ljubljani. To so bili časi novonastale slovenske države, h kateri je po svoji umetniški plati prispeval tudi on z ostalimi Slovenci v Avstraliji, med drugim tudi z vodenjem slovensko-avstralskega literarnega in umetniškega krožka SALUK in objavami v izseljenskem časopisu. Žohar ne odobrava delitve na fizično in duhovno migracijo, saj je »fizično razseljen Slovenec hkrati tudi duhovno razseljen Slovenec«. Za izseljenstvo se je sam odločil šele v šestdesetih letih prejšnjega stoletja predvsem iz socialno-ekonomskih in ne iz političnih razlogov. Kljub razseljenosti in razdvojenosti, ki sta značilni za Žoharjevo prvo zbirko *Aurora australis*, se vendarle ukvarja z izseljenskim občutkom odtujenosti v novem svetu, iskanjem prve in »druge« domovine in morebitnem topoglednem sprejemanju nove dežele Avstralije.

V svoji zgodnji pesmi, izjemoma napisani in objavljeni v angleščini (»Let's Go Home«, Pojdimo domov), se po opisu izseljenčeve lamentacije v verzih proti koncu nepričakovano pojavi identifikacija sydneyjskega predmestja Penrith z novim domom. Dom je zapisan z veliko začetnico in ga lirski subjekt sprejme kot novo resničnost: vse poznejše pesmi so sicer napisane in objavljene v slovenščini, kar kaže na njegovo močno intimno povezanost in popolno odvisnost od maternega jezika.

In our quiet, great desire,
In hidden suffering we burn.
Maybe after all
Somehow, someday
To the land of our birth
We'll finally return.
But there's the beauty
Of the Blue Mountains that we have
Yet to see, and to discover. [...]
With new zeal
From the sadness we shall sustain,
And agree: »Let's return to Penrith.
Let us go Home! (Žohar 1981)

V Žoharjevi prvi pesniški zbirki *Aurora australis* (1990) je objavljen tudi pesniški cikel z naslovom »Jabolčne pesmi«, ki je nastal med neprespano nočjo v hotelu v Orangu aprila leta 1987: »Med temi zidovi vedrim,/ začasen, tuj in odvečen. Vse me je izdalo« (Žohar 1990: 19). Pesmi presegajo značilno izseljenško nostalgijo in znova odražajo pesnikov erotični odnos do domovine, obarvan z mislimi o smrti. Zunanji fizični beg subjekt nadomesti in tako uravnoteži s sestopom v »notranje izgnanstvo«, ki ostaja obremenjeno z eksistencialno tesnobo: »Toneva, toneva, v zvijanju stisnjena,/ oglušena s tuljenjem navznoter« (Žohar 1990: 25).

Za te pesmi so značilni nenavadni tropi, paradoksalne primerjave in zelo zasebna simbolika. Jabolko kot simbol slovenstva se je spremenilo v navadno jabolčno tropino, saj je Avstralija iz slovenskega izseljenca iztisnila vse življenjske sokove. Ostalo je le še kisló, žveplano vino, kot na primer v pesmi »TROPINE SVA«. Žoharjeva tehnika toka zavesti mu omogoča izdatno uporabo zasebnih hermetičnih simbolov, ki jih je včasih težko dekodirati. »Jabolčne pesmi« opozarjajo tudi na izjemno odtujenost in fizično oddaljenost lirskega subjekta v pesmi (geografsko, osebno in družbeno). »Črna sestra«, ki se pojavlja v nekaterih pesmih, metaforično pomeni noč, smrt ali prostitutko, pri čemer je med njima trdno zasidran Eros-Tanatos odnos. Pesem trdi, da med moškim in žensko ni lahke ali sproščene erotične zveze, temveč gre za nenehno vzajemno odrekanje in strah, iskanje nečesa drugega, strah pred duhovnim kaosom in halucinacijami zaradi ločitve, ločitve od nje – domovine. Pogosti zvočni učinki in tipografija, ki nikoli niso brez semantičnega pomena, kažejo tudi na pesnikovo postmodernistično eksperimentiranje.

Vse me je izdalo.
Celo sonce in nebo.
Skozi slepo steklo črna sestra
Črno gleda me v oko.... (19)

JABLANE SE SELIJO s prezrelimi obrazi
V moje sanje, ki ga zame mesto Orange spi. (24)

JABOLČNI VETER z jabolčnih ladij
Prodira skozi razpoke utrujenih oken.
Plavuti galeje v temino veslajo.
O človek, zakaj sva si tuja,
Zakaj ni med nama sibile, besed? (25)

TROPINE SVA in nič naju ne reši.
Črna sestra črno zdaj oba ožema
Med jabolki v zeleni preši.
Rumeni mošt iz sanj se peni.

Vsemu se odrekava.
Vsak v svoj žveplani sod natekava.
Teši me, o noč! (26)

Razmerje med Erosom in Tanatosom je jasno prepoznavno v zadnjih verzih cikla dvanajstih pesmi »Jabolčne pesmi«, kjer se noč, smrt, ljubljena oseba in s tem tudi njegova domovina metaforično zlijejo v eno:

POTEŠI ME, o Noč! Obteši me
V hlod, soho, tram, v nekaj,
Kar spi brez mor in mirnih sanj.
A ti blediš, odmikaš se iz kamre!
Raz gajlardijo ob ganku drsiš. Bežiš
Čez krove hiš. Daleč za hribi slečeš
Črno haljo in si bela. Si up. Si vera. (27)

Predvsem drugi del *Aurore australis* kaže na pesnikovo nagnjenost k jezikovnemu eksperimentiranju na področju slovenske leksike in sintakse. Često uporablja homonime, sinonime, nove skovanke, igrive besedne igre, fonetične intenzifikacije; spretno uporablja onomatopoijo, pogosto dodaja aliteracije, ki kažejo na anglosaški verzni akcentuacijsko-silabični vpliv, asonance, notranje in končne rime. Pesniški cikel »Žalipesmi«, ki je stilno sicer igriv je še vedno obarvan z odtenkom značilne izseljenske nostalgije in pri njem tudi resigniranosti. Lirski subjekt oziroma *persona* teh sicer estetsko dovršenih pesmi v prostem verzu hrepeni po duhovnem in fizičnem neobstoju (*néantu*), nič in obžaluje dejstvo, da se bo večno zaman trudil vrniti domov v pesmi »Žalilžale:

Le ti ne boš nikoli spal
V ogonih teh, pri svojih svoj.
Predaleč si. Pretrgan spoj.
Zaman si pot nazaj iskal. (66)

Jože Žohar se kot slovenski pesnik v Avstraliji nahaja v dvojnem izgnanstvu; kot emigrant iz domovine in kot umetnik, torej po njegovi definiciji kot outsider v družbi nasploh. Njegovim pesmim je kljub temu uspelo metaforično povezati dve celini, Evropo in Avstralijo. Našel je občutljivo ravnovesje med spomini na staro domovino, Slovenijo, in izkušnjami v novi državi priselitve, Avstraliji, s poudarkom na značilni avstralski grmičasti pokrajini, ki je v književnosti pogost avstralski literarni trop. V nasprotju s številnimi drugimi pesniki v izseljenstvu nasploh v *Aurori Australis* ni prostora za patetično domačijsko melanholijo (prim. Kmecl 1990). Dva elementa, ki v njegovih verzih povzročata shizoidno razselitev, sta geografska tiranija oddaljenosti (*the tyranny of distance*) in pesnikova preteklost in zato pesnikova nenehna odhajanja in vračanja ustvarjajo vtis minljivosti življenja:

Vsakič, ko se vrnem, je manj toplih rok,
pripravljenih na stisk.
In vedno več je tistih,
Ki si me ne morejo priklicati v spomin.
Vsaj vem, kako v nič bledim. (40)

Žoharjeva druga zbirka pesmi je v slovenščini izšla pod naslovom *Veku Bukev* (Žohar 1995), kar lahko pomeni dvoje, kronološko opredelitev mladosti, ki jo je preživel med bukvami, a tudi jok in hrepenenje po njej, torej odo proustovskemu »izgubljenemu času, času, preživetemu med trstičjem, topoli in bukvami« (Maver 1995). Geografski kraj je v knjigi zopet primarnega pomena in se pojavlja v značilnem dihotomičnem odnosu: Prekmurje in avstralska puščava sta nenehno kontrastirana in sopostavljena v odnosnem smislu večinoma s pozitivnimi konotacijami. Ta druga po vrsti objavljena pesnikova zbirka predstavlja svojevrsten poskus identifikacije Avstralije kot nove domovine, čeprav Žohar ostaja ujet »vmes/ razvnet galjot med Scilo in Karibdo«, saj poje avstralskemu »haremu kamel v puščavi, nagrobnikom pod evkalipti,/ razlitim valom na obali, kengurujem, razbežalim pred gozdnimi požari, deževju, da pride brez neurja in poplav« (Žohar 1995: 29). Žohar v slovenščini ožvlja aliteracijski verz, obilno uporablja paronime (besede, ki so enake, vendar imajo v spremenjenem kontekstu drugačen pomen) in palindrome (te lahko beremo naprej in nazaj in imajo lahko enak ali drugačen pomen), kopiči številne homonime, sinonime in izdatno uporablja onomatopoijo. Tako kot v svoji prvi zbirki pesmi *Aurora australis* ostaja Žohar še vedno razpet v bolečini med Erosom in Thanatosom, med erotičnim doživljanjem domovine, Slovenije in željo po fizičnem in duhovnem niču v bližini smrti, ki edina lahko prinese »odrešitev«. Ta dihotomija pojasnjuje tudi pesnikov ambivalentni odnos do domovine, ki ga po eni strani spodbuja, da se z njo erotično poveže, po drugi strani pa mu povzroča tudi trpljenje in sproža željo po smrti, ker jo je zapustil in zopet namiguje na željo po neobstoju oziroma nehanju.

Element, ki je v tej Žoharjevi zbirki zelo očiten, je specifično geografsko okolje, ki se spet pojavlja v značilno dihotomnem odnosu: na eni strani je pesnikovo rodno Prekmurje in Goričko, reka Mura, na drugi pa avstralska polpuščavska pokrajina, ki se v njegovih verzih nenehno soočata. V svoji melanholiji se lirski subjekt nenehno vrača domov in se hkrati od njega poslavlja: želi biti »eno v dveh, biti tam in biti tu«, kar se mu zdi poseben privilegij, ki ga vznemirja (Žohar 1995: 9). Vendar ne gre zgolj za to, da bi se tako znašel v nekakšnem shizofrenem razdvojenem položaju, čeprav se opisuje kot razpet »med Scilo in Karibdo« (Žohar 1995: 29). Žoharjeva razseljenost in geografska shizofrenija (*geographical schizophrenia*) nikoli ne postaneta egocentrična, patetična solzava žalost ali celo jokavost. Pesniški opis Žoharjeve migrantske izkušnje je dovolj

jasno umeščen v slovensko-avstralski kontekst, slovensko izkušnjo in je napisan v slovenskem jeziku, čeprav bi lahko predstavljal tudi katerokoli izseljensko ali eksilantsko izkušnjo.

Zbirka *Veku bukev* je strukturno sestavljena iz štirih ciklov, od katerih vsak obsega več odsekov ali enot, ki bi jih le pogojno lahko imenovali verze, saj so pesmi napisane v prostem verzu, z občasnimi oklepajočimi in notranjimi rimami. Ne le da eksperimentira s tipografijo (na primer v verzni razdelkih »a mar rama« in »mure erum«), zvočnim barvanjem in baladnimi značilnostmi, temveč poskuša oživiti aliteracijski verz, kar je pomembna novost v sodobni slovenski poeziji. Žohar uporablja tudi prefinjene paronime in palindrome. Njegovo eksperimentiranje in igranje z besedami, spreminjanje posameznih črk v njih, ki popolnoma spremeni pomen, pesniški opis njegovega toka zavesti, predstavljajo pomembno nadgradnjo sodobnega slovenskega pesniškega izraza. Presenetljiva uvedba aliteracije v sodobno slovensko poezijo je morda posledica Žoharjevega poznavanja in navezanosti na anglosaksonski, germanski naglasno-silabični metrični sistem. Palindromska razporeditev črk in iskanje novih ali podobnih pomenov, leksikalno in sintaktično eksperimentiranje, sinonimi in onomatopejsko zvočno barvanje, ga tako uvrščajo med uspešne slovenske sodobne pesniške eksperimentatorje.

V prvem pesniškem ciklu zbirke *Veku bukev* z naslovom »Izseljenci« se Žohar sprašuje o motivih slovenskih izseljencev za odhod v Avstralijo, kjer živijo »ob blatnih rekah«, »v Snežnih gorah« ali na plantažah sladkornega trsa v severnem Queenslandu kot »zagrenjeni sekači sladkornega trsa« (Žohar 1995: 6). V Žoharjevih opisih je narava povsem brezбриžna do usode in življenja posameznika, izseljenca – »briga bukve nad panonskimi močvirji« (Žohar 1995: 6). Pesnik profetsko zapiše »Vest svojih preživelih smo, ki mremo/ zunaj domovine v sebi z njo« (Žohar 7: 1995). Zadnji del tega umetniško učinkovitega cikla je delno nadrealističen in poln bolečega zavedanja o bližajoči se starosti. Drugi cikel zbirke, »Veku bukev«, vzpostavlja Žoharjev življenjski paradoks: »Izrasti tam. Dorasti tu. Nikamor ne se več seliti...«. »Sem vmes, sem vmes«, naslov tretjega cikla zbirke, je po obsegu najdaljši. Lirski subjekt trpi, ker je razpet med dve državi, Slovenijo in Avstralijo, je »sprimek obeh, kri krvi rodov, odišlih preko svojih meja« (Žohar 1995: 35). Zaveda se svojega bega, ki je našel izraz v joku iz »časa bukev«, ki se odpira kot spirala in se hkrati zapira ter sesuva vase, na primer v palindromu »Jad, jad, zdaj, daj«.

Zelo zgovoren je pesnikov odnos do domovine: v prvi zbirki je v ospredju erotični odnos moški-ženska, v *Veku bukev* pa ga dopolnjuje odnos (»stari«) otrok-(»stara«) mati. Zbirka se zaključi s četrtim ciklom »Sušni senčas«, ki ni po naključju postavljen v avstralsko okolje. To je okolje, v katerem zdaj živi, ki ga vendarle vseeno spominja na velik zapor, »Goli otok malih velikanov/ je prijazen

drugi dom, obkrožen/ s silo oceanov« (Žohar 1995: 44). Cikel je pravzaprav posvečen Avstraliji, ki je v njegovih očeh suha, opuščena in prazna »ukradena celina« (Žohar 1995: 45). V ciklu je biblijska aluzija na odrešenika – »je skrajni čas vrnitve iz zanebja/ Njega, ki se je izognil grobu?« (Žohar 1995: 45). Toda po pesnikovem mnenju odrešenik tja ne bo prišel, »ne bo neba z oblaki nad siromaki v ognju«. Ironična oznaka Avstralije kot »srečne dežele« (*terra felix*) se nanaša na opis pravzaprav nekakšnega pekla, v katerem živijo avstralski domorodci. Ti se identificirajo z deželo, ki jim predstavlja »skledo spomina« in zanje ni pekel (Žohar 1995: 47). Žohar jim zavida, saj za razliko od njega, migranta, živijo na svojem kosu zemlje in se počutijo eno z njo, domorodka pravi, da z »zemljo, ki sem v njo zakleta« (Žohar 1995: 47).

Kako v mrtvi, izsušeni deželi premagati čas in minljivost? Tudi to retorično vprašanje zastavlja pesem in nanj odgovarja z opisom metafizičnega iskanja v ljubezenskem aktu dveh ljudi, ki »pod gumijevcem sopeta v nebo in tla, / zadržujeta, podaljšujeta trenutek« (Žohar 1995: 48), s katerim bi vsaj za trenutek izkusila iluzijo zmage nad Kronosom. Tako kot črni aboridžin piha v svoj *didgeridoo* spomin na davne čase, tako lirski subjekt ob koncu pesniškega cikla po eliotovsko kliče temo in vodo za izsušeno zemljo. Ta naj pije, dokler se ne napije, kar si želi tudi sam: pozabiti.

Žoharjeva tretja in zadnja pesniška zbirka *Obiranje Limon* (Žohar 2004) kaže, da je ostal zvest svojemu drznemu jezikovnemu eksperimentiranju. Kot izseljenski pesnik nenehno preizkuša meje slovenskega pesniškega izraza, v tej knjigi pa je prvič uporabil ritmizirano prozo, ki predstavlja temno inventuro pesnikovega življenja prikazanega skozi metaforiko nabiranja limon v Avstraliji. Ta ritmizirana proza ali pesmi v prozi predstavljajo nekakšno spravo s tesnobo Slovencev v tujini in pomenom »domovine«, kot se odraža v 'Romanjih' za izseljenca kot enega izmed nas, razseljenega, z domom daleč od doma: »Jernej. Domen. Deseti otrok«. Žohar sicer intimno, a le delno, sprejme Avstralijo kot svojo novo domovino, saj ostaja do konca razseljen (Maver 2004). Svoje življenje vidi kot neskončen proces poslavljanja, sebe pa kot izgubljenega sina, ki v tujini poskuša najti svoj mir, a tam hkrati najde tudi pesniški navdih. V pesmi »Tožbe, poravnave« zapiše:

Tam, kjer si, je junij zimski, čas, ko limone, pomaranče dozoriijo, čas, ko vse zapustiš in te vsi zapustijo, ker za spremembo hočeš tako. Sam veš, da se tudi med limonami čutno napete pesmi godijo. Med njimi si najdi zavetje. (Žohar 2004: 29)

Pesniška zbirka *Obiranje Limon* (2004) vsebuje sedem ciklov ali, bolje rečeno, tematskih sklopov: »Doma! Doma! Doma! (Midva)«, »Simposion«, »Iz jabolčnih nasadov«, »Indijski fragmenti«, »Obiranje limon«, 'Brezimeni', in »Besedne stiske«. Sestavljajo jo dolge pesmi v prozi, cikel »Brezimeni« pa vsebuje številne

besedne igre in jezikovno igrivo eksperimentiranje (npr. v pesmih »Dolg je dolg«, »Ti si v tisi«, »Jesen je sen«, »Vrani v rani«). Žoharjeve pesmi v ritmični prozi so zanj nova oblika, v kateri pokaže svojo razdvojenost med dvema »domoma«:

Od Plavih gora, ko hladno molčijo ali ko v ognju/ spregovorijo. Od hišice, ki je od doma dom.
Od evkaliptov./ magnolije. Od plotov in zidov med brezbesednimi sosedi./ Od novih korenin.
To: od novih korenin. Čutiš: tu te z/ vsako vrnitvijo ni prav nič več. Ugrizneš v zrelo limono./
izsrkaš ves sok. Jezik te peče. Jezik, ki se mu reče....(Žohar 2004: 35)

Cikel z naslovom »Indijski fragmenti« predstavlja pomembno novost v Žoharjevem pesniškem opusu, čeprav je določene aluzije na budizem (oz. hinduizem v njegovi zadnji zbirki) mogoče najti že v zbirki *Veku Bukev*. V »Romanjih« človekova eksistencialna tesnoba ob spoznanju lastne minljivosti nenadoma zadene lirskega subjekta – Človeka, izseljenca, kot slehernika in kot romarja skozi življenje – med obiskom Indije. Tam se mu zazdi, da lahko najde izhod na potovanju skozi življenje in v iskanju novega življenja po smrti:

Odišavljeni plameni,
O, svetli zublji darovanja,
Mazilite telo, ki skozi vas
Bogovom se poklanja.
Je čas iskanja in selitve.
Najdbe vse, vsi terminali so vrnitve. (Žohar 2004: 18)

Doživljanje lirskega subjekta v pesmih in razmišljanje o življenju (v tujini) se konča z določeno projekcijo v prihodnost, v zanj bolj »nevtralen« kraj in kulturo, v Indijo – ne v Slovenijo in niti ne v Avstralijo. Indija zanj predstavlja fizično in simbolno, »nekaj vmes«, besedno zvezo, s katero pesnik opisuje sebe v prejšnji zbirki, slovenskega izseljenca v Avstralijo ('Romanja', »Za Indiro« in »Višnu«). Prvi cikel zbirke sicer predstavlja pesnikovo najbolj eksplicitno ubeseditev njegove izseljenske izkušnje in vseobsegajočega občutka brezdomstva.

V »Besednih stiskah« so pesmi dosledno napisane v rimanih verzih, ki tako kot v prejšnjih delih ponovno vzpostavljajo erotični odnos z domovino, poosebljeno kot ženska: (»Kdo se to vrača/ po blatni cesti? Starček/ k beli nevesti (Žohar 2004: 65). Pesniški cikel »Symposion« ponovno vzpostavlja podobo temne *aurora australis* (avstralske zore) kot v njegovi prvi zbirki in uporabi aluzije ter elemente, ki so prevzeti iz grške mitologije in so za Žoharja povsem novi. Tretji del »Iz jabolčnih nasadov« pesnika navdaja z melanholično nostalgijo, in to ne le z nostalgijo po zapuščenem domu v Sloveniji (za katerega so značilne jabolane), temveč tudi po lastni izgubljeni mladosti ob spoznanju človekove krhkosti in minljivosti, kar ga pripelje v avstralski *pub* kot paralelo slovenski gostilni, kjer ne najde utehe in se ne počuti domače. Če sklenemo: pesniška zbirka Jožeta

Žoharja *Obiranje limon* povezuje opise človekove eksistencialne tesnobe z vprašanji izseljenstva in kulturne in jezikovne pripadnosti slovenstvu.

Žohar kot sodobni slovenski izseljenski pesnik eksperimentira, raziskuje potencialne slovenskega jezika in tako nenehno poskuša širiti meje svojega sveta in jezika s preseganjem tradicionalne pesniške estetike in izvirnega jezikovnega samozavedanja. Za Žoharjeve pesmi, napisane v slovenščini, je značilno jezikovno in slogovno eksperimentiranje: palindromi, aliteracije, glasovno barvanje, besedne igre, homonimija in ukrasni pridevki ter leksikalna in skladenjska igra. Eksperimentiranje je osrednjega pomena za sodobno slovensko poetologijo, Žoharju pa pomeni še več: njegovo osebno svobodo. Lahko bi ga označili tudi za pesnika izseljenca iz Prekmurja, saj je v njegovih verzih zelo pomemben *genius loci*: na eni strani Prekmurje in ravnica, na drugi pa Avstralija (*the bush*). Jože Žohar se nenehno giblje med obema krajema in se v svojih pesmih vse bolj identificira z vsakim od njiju. To, da pesnik piše o svoji prekmurski izkušnji, je pomenljivo, saj je ta izkušnja kot regija sama, blizu arhetipskemu, elementarnemu ljudskemu izročilu, značilni melanholični, večinoma ravni prekmurski pokrajini kot pokrajini duha. V vseh treh zbirkah je nasploh močno prisoten element specifično geografsko okolje, ki nastopa v dvojnem razmerju: na eni strani pesnikovo rodno ravninsko Prekmurje in gričevnato Goričko, na drugi pa avstralska polpuščavska pokrajina, ki ju pesnik vseskozi sopostavlja.

V procesih globalizacije se zdi izseljenska literatura še posebej pomembna, kar seveda velja tudi za slovensko ustvarjalnost v Avstraliji. Kljub »tiraniji razdalje« med obema državama izseljenska književnost ne sme biti getoizirana, ne v Avstraliji in ne v Sloveniji in je dejansko vse bolj zastopana v pomembnih antologijah, izhaja pri največjih založbah, prejema velike literarne nagrade itd. Slovenski izseljenski pisatelji dojemajo stvarnost in svoje osebne izkušnje v dveh različnih sistemih, zato lahko njihovo delo razumemo kot obogatitev obeh kultur, izvirne in ciljne. Vedno bolj veljajo za transkulturne avtorje v najboljšem pomenu besede, ki nastopajo tako v enotnem oziroma skupnem slovenskem čezmejnem kulturnem prostoru po svetu in v zamejstvu kot, v tem primeru, v avstralski multikulturni družbi. Sodobna teorija diasporične književnosti opredeljuje Dom lahko tudi kot več lokacij, osvobojenih pojmovanja zgolj kot prostorskega koncepta, ki pa je hkrati globoko vpet v kulturni spomin in osebno biografijo izseljenca. V poeziji Jožeta Žoharja dvojna pripadnost, predvsem seveda Sloveniji in njeni kulturi in tudi Avstraliji, boleča izselitev in kasnejše vsaj delno sprejemanje novega okolja, kažejo njegov dinamični globalni pogled, kjer slovenstvo zanesljivo ostaja vir izvirnega umetniškega navdiha.

Literatura

Mirko JURAK, 1997: «Slovene Poetry in Australia: From Terra Incognita to Terra Felix». *Acta Neophilologica* 19. 1–2. (1997): 59–67.

Matjaž KMECL, 1990: »Aurora Australis, pesmi južne zarje«. Jože Žohar, *Aurora australis*. Ljubljana: MK: 91–98.

Igor MAVER, 1992: »Slovene Immigrant Literature in Australia: Jože Žohar's Aurora Australis«. *The Making of a Pluralist Australia 1950–1990*. Ed. Werner Senn and Giovanna Capone. Bern: Lang: 161–8.

—, 1995: »Zbirka *Veku bukev* ali oda izgubljenemu času, času med bukvami, topoli in obmurskim trstičjem«. Jože Žohar. *Veku Bukev: pesmi*. Murska Sobota: Pomurska založba: 52–57.

—, 2002: »Slovene Migrant Literature in Australia«. *Acta Neophilologica* 35. 1–2 (2002): 5–11.

—, 2004: »Jože Žohar, slovenski izseljenski pesnik med Prekmurjem in Avstralijo«. *Obiranje limon*. Jože Žohar. Ljubljana: Cankarjeva založba: 71–75.

Barbara SUŠA, 1996: 'The Slovenian Language among the Slovenians in Australia.' *Ethnic Literature and Culture in the U.S.A., Canada and Australia*. Ed. Igor Maver. Frankfurt am Main: Press. Lang Verlag: 295–98.

Jože ŽOHAR, 1990: *Aurora australis*. I. Juhlana: Mladinska knjiga.

—, 1995: *Veku bukev*. Murska Sobota: Pomurska založba.

—, 2004: *Obiranje limon*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Summary

JOŽE ŽOHAR (1945–2018), THE FORGOTTEN SLOVENIAN POET FROM AUSTRALIA

This article discusses the poetry of Jože Žohar, a Slovenian émigré poet from Australia. Despite his relatively small poetic output, with only three collections of poetry published (1990, 1995, 2004), but a great number of publications of his verse in various journals, he demonstrates great talent and a linguistic flair for experimentation, attempting, in his work and within himself, to reconcile his connection to both "homelands," as he himself writes, Slovenia and Australia. Jože Žohar moved to Australia in 1968, where he passed away in 2018. He was in his early years the secretary of the Slovenian Association Sydney and president of the Slovenian-Australian Literary and Artistic Circle (SALUK), which tried to preserve Slovenian identity and culture down under, of the people in permanent exile or in temporary emigration. Žohar published three collections of poetry in Slovenian, as well as individual cycles in *Svobodni razgovori* and *Dialogi*, the journals of the Slovenian diaspora published in Sydney, all of them in Slovenian with few exceptions. In his published poetry collections in Slovenia, which are now mostly forgotten, the poet/speaker remains torn between two countries, Slovenia and Australia, between Eros and Thanatos, between a unique symbolic erotic experience of his homeland and a desire for physical and spiritual end and the proximity of death, which brings liberation to him. I knew the poet personally, so this contribution is also my personal homage to him and his work.